

В. М. Хопчан,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії,
Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

V. Hopchan,
The Candidate of Economics, associate professor of department Economic Theory,
Ternopil national economic university

CURRENT STATUS AND FUTURE REGULATION OF INVESTMENT IN UKRAINE

У статті розглянуто основні фактори, що визначають позитивну динаміку іноземних інвестицій, проаналізовано несприятливі для української економіки тенденції щодо залучення прямих іноземних інвестицій, а також вивчено чинники негативного впливу на приплив іноземного капіталу в економіку України, розглянуто принципи управління інвестиційною діяльністю, досліджено питання законодавчого забезпечення інвестиційної політики в Україні, запропоновано основні заходи, реалізація яких сприятиме зростанню обсягів іноземних інвестицій.

The article reviews the main factors that determine the positive dynamics of foreign investment, analyzed adverse trends in the Ukrainian economy on foreign direct investment, and examined factors that have negative impact on the inflow of foreign capital into the economy of Ukraine, considered the principles of investment activity was studied legislative support investment policy in Ukraine, proposed key actions whose implementation will contribute to the growth of foreign investment.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестори, державне регулювання, державна підтримка, розвиток, законодавче забезпечення, стратегія інвестиційної діяльності.

Key words: invest, investment, investors, government regulation, government support, development, legislative support, the strategy of investment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтеграційні та глобалізаційні процеси, що спостерігаються у сучасному світовому господарстві визначають виключне значення інвестицій для становлення та розвитку вітчизняної економіки. Ефективне здійснення інвестиційної діяльності на сучасному етапі є основою для розвитку економіки України, забезпечення можливості її інтеграції в європейський соціально-економічний простір, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Для підвищення інвестиційної активності вітчизняних підприємств на державному рівні мають виконуватися важливі умови: формування та реалізація виваженої інвестиційної політики, забезпечення сприятливого ділового клімату в країні, розвиток інвестиційного та інфраструктурного забезпечення інвестиційних процесів тощо. На рівні регіонів та окремих галузей економіки ефективному здійсненню інвестиційної діяльності має сприяти розробка та реалізація регіональних і галузевих програм інвестиційного розвитку.

Інвестиційна сфера не спроможна ефективно розвиватися за рахунок саморегулюючих механізмів. Необхідне впровадження відповідних адекватних важелів

державного впливу, спрямованих на покращення інвестиційного клімату і підвищення ефективності інвестування.

У статті проаналізовано роль інвестицій у подальшому розвитку економіки України, визначено негативні тенденції щодо залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, вивчено основні заходи, що здійснюються державною владою з метою сприяння залученню інвестицій у економіку України

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематикою створення привабливого інвестиційного середовища для залучення іноземних інвестицій, реалізації інвестиційного потенціалу займаються такі вчені: Задніпряна Т.С., Євтушенко Г.І., Лівківський Т.А., Карлін М.І. та інші.

У статті використано матеріали досліджень здійснених Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України, іншими українськими науковцями. Однак ще багато значущих аспектів цієї проблеми залишаються поза увагою науковців.

МЕТОЮ СТАТТІ

Метою статті є вивчення основних факторів, що визначають позитивну динаміку іноземних інвестицій, аналіз несприятливих для української економіки тенденцій щодо залучення прямих іноземних інвестицій, а також вивчення чинників негативного впливу на приплив іноземного капіталу в економіку України, дослідження принципів управління інвестиційною діяльністю, розгляд питання законодавчого забезпечення інвестиційної політики в Україні, пошук заходів, реалізація яких сприятиме зростанню обсягів іноземних інвестицій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективне реформування економіки нашої країни, її структурне перетворення з забезпеченням якісного розвитку, оновлення ринкової та соціальної інфраструктури неможливі без відповідних капіталовкладень, тобто без належного інвестування. Виключно на базі інвестування відбуваються складні відтворювальні процеси. Чим воно активніше, тим швидші темпи відтворення і ефективних ринкових перетворень [7].

Обсяг залучення інвестицій є однією з основних характеристик економічної діяльності як окремих господарюючих суб'єктів, так і держави в цілому, з урахуванням того, що інвестиційний клімат визначається політичною та економічною ситуацією в країні. Для України, крім зазначеного, особливості трансформаційного періоду вимагають створення нормативно-правових і організаційно-інституційних засад залучення інвестицій [5].

Отже, економічні перетворення в Україні повинні бути спрямованими на вирішення найважливішого завдання — радикальних змін у системі управління економікою як на макрорівні, так і на мікрорівні.

Регулювання інвестиційної діяльності є складовою частиною державного регулювання економіки, одним із найважливіших інструментів державної підтримки інвестиційної діяльності та інструментом реалізації інвестиційної політики держави. Метою державного регулювання інвестиційних процесів є забезпечення реалізації соціальних, економічних, науково-технічних програм розвитку суспільства та державний захист і підтримка інвестицій. Сьогодні державі ще не вдалося сформувати ефективний організаційно-економічний механізм інвестиційного регулювання, оскільки діючий неповною мірою відповідає сучасним вимогам.

Правова база діяльності іноземних інвесторів в Україні є доволі недосконалою, громіздкою та нестабільною. Сьогодні законодавчо-правова база щодо регулювання інвестицій нараховує більше ніж 100 різних нормативних документів (законів, указів, постанов, декретів, інструкцій тощо), окремі положення яких є неоднозначними і суперечливими, а зміни і доповнення до цієї бази нерідко погіршують умови діяльності іноземних інвесторів. Незважаючи на значну кількість нормативних актів, недосконалість законодавства сьогодні є однією з основних причин, які гальмують розвиток інвестиційної діяльності [8].

Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється у таких формах: пряме управління державними інвестиціями; регулювання умов здійснення інвестиційної діяльності, що включає організаційно-правові, економічні, грошово-кредитні методи; контроль за законністю здійснення інвестицій усіма учасниками інвестиційної діяльності.

Державне пряме регулювання інвестиційних процесів включає: прогнозування і планування обсягу державних інвестицій; визначення умов та виконання конкретних дій щодо державного інвестування; розміщення державних замовлень та контроль за їх виконанням [3].

До факторів, що визначають позитивну динаміку іноземних інвестицій належать:

- внутрішня політична стабільність;
- характер та високі темпи здійснення ринкових реформ;
- стабільність економічного законодавства;
- гарантії недоторканості приватної власності та закордонних вкладень;
- сприятливі зовнішньоекономічні умови.

Отже, лише за умови реалізації зазначених факторів можливе ефективне запровадження у національну економіку прямих іноземних інвестицій як у сільське господарство, так і у будь-яку іншу сферу діяльності.

У сучасних умовах функціонування національної економіки існує потреба в іноземних інвестиціях, що визначається:

- надзвичайно низькою інвестиційною активністю власних товаровиробників та громадян (в умовах тривалої економічної кризи, стагнації виробництва, шаленої інфляції процес внутрішнього капіталовкладення останнім часом практично зупинився);
- гострою необхідністю технічної та технологічної модернізації виробництва, всієї ринкової та соціальної інфраструктури шляхом імпорту сучасних технологій, машин та устаткування;
- потребою впровадження в усі сфери господарювання нових методів управління та маркетингу [4].

Отже, одним з пріоритетних напрямів розвитку національної економіки є формування сприятливого інвестиційного клімату та всебічної підтримки даної сфери з боку держави.

У той же час спостерігається тривожна тенденція щодо зниження обсягів надходження прямих іноземних інвестицій до України, при цьому динаміка скорочення інвестицій з країн Європейського Союзу випереджає загальні темпи. Безумовно, однією з основних причин такого становища є вплив фінансової кризи в країнах ЄС, пов'язані з цим запровадження антикризових заходів та модернізація фінансової системи. Відтак, виникають додаткові ризики зменшення обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну, які необхідно враховувати при здійсненні інвестиційної, бюджетної та валютно-курсової політики.

Статистичні дані стосовно прямих іноземних інвестицій в Україну з країн-членів Європейського Союзу свідчать про наявність достатньо негативних для української економіки тенденцій, зокрема:

- 1) зменшення щорічного обсягу чистого надходження прямих іноземних інвестицій;
- 2) чисті дезінвестиції стосовно одного з ключових інвесторів (Німеччина);
- 3) зростання частки інвестицій з офшорних (та квазі-офшорних) юрисдикцій Європейського Союзу.

Поступове зменшення нетто-інвестицій з цього регіону спостерігається з 2007 року. За цей період обсяг прямих іноземних інвестицій вже зменшився на 60 відсотків (з 7 936 млн дол. на рік у 2007 році до 4 128 млн дол. — у 2014 році). (Зменшувальна тенденція переривалася лише у 2011 році, але й тоді нетто-інвестиції склали лише 75 % від рівня 2007 року).

Певною мірою така динаміка пояснюється такими загальними факторами негативного впливу на приплив іноземного капіталу в економіку України, як:

- слабкий захист прав власності (особливо, зростання випадків рейдерського захоплення власності іноземних інвесторів та сумнівна обґрунтованість судових рішень стосовно справ інвесторів та кредиторів),
- продовження практики бюрократичної тяганини при оформленні дозволів та ліцензій;

— низька організаційна ефективність податкової системи (затримки з поверненням ПДВ експортерам, агресивна практика перевірок з боку податкових органів тощо).

Отже, динаміка європейських інвестицій знаходиться під впливом як загальних негативних факторів, так і під впливом специфічних "європейських" чинників.

Проведемо аналіз основних заходів, що здійснюються державною владою з метою сприяння залученню інвестицій у економіку України. Державне управління інвестиційною діяльністю можна визначити як підзаконну, юридично-владну виконавчу та розпорядчу діяльність відповідних органів виконавчої влади по здійсненню покладених на них функцій управління, необхідних у процесі управління економічним розвитком країни.

До принципів управління інвестиційною діяльністю можна віднести об'єктивні закономірності правильної організації та здійснення державою функцій управління, спрямованих на забезпечення ефективного залучення та використання інвестицій.

За змістом принципи державного управління інвестиційною діяльністю можна розділити на соціально-політичні, організаційні та спеціальні.

Державне управління інвестиційною діяльністю повинно базуватися на таких спеціальних принципах, які є основоположними у визначеній сфері: принцип взаємної відповідальності інвесторів і держави; принцип дотримання основних прав і свобод інвесторів; принцип юридичної відповідальності інвесторів за порушення вимог законодавства України або міжнародних договорів; принцип послідовної децентралізації інвестиційного процесу та розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів; принцип залучення іноземних інвестицій переважно для реалізації державних пріоритетних програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки та надання переваги завершенню раніше розпочатих будов, технічному переоснащенню та реконструкції діючих підприємств; принцип вдосконалення законодавства про інвестиційну діяльність [6].

Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням усіма інвесторами й учасниками інвестиційної діяльності.

Для сприяння іноземним інвесторам у питаннях взаємодії з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування утворено Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України.

Слід зазначити, що особливої уваги заслуговує питання законодавчого забезпечення інвестиційної політики в Україні.

З метою сприяння залученню й ефективному використанню вітчизняних та іноземних інвестицій для забезпечення розвитку економіки України, прискорення її інтеграції в європейську і світову економічні системи, забезпечення права приватної власності та права на підприємницьку діяльність утворено Раду вітчизняних та іноземних інвесторів при Президентові України, яку очолив Президент України.

З 1 січня 2012 року набрав чинності Закон України № 2623 "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна". Цей Закон визначає правові та організаційні засади відносин, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна" [1].

Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про інвестиційну діяльність" прийнято 22.12.2011 Верховною Радою України за №4218-IV та підписано

Президентом України. Зазначеним законом вносяться зміни до Закону України "Про інвестиційну діяльність" щодо визначення терміну "інвестиційний проект" та змісту складових інвестиційного проекту, напрямів, шляхів та заходів державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності, а також запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів, які потребують державної підтримки та проведення оцінки їх економічної ефективності [2].

Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 № 389 "Про затвердження програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні" [4].

Метою зазначеної Програми є перехід на інноваційну модель розвитку економіки, модернізація виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, запобігання впливу міжнародної фінансової кризи на розвиток економіки.

Пріоритетами розвитку базових галузей економіки, в яких реалізуються інвестиційні та інноваційні проекти відповідно до Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності, є:

- забезпечення розвитку енергетичної інфраструктури, зокрема газотранспортної системи, атомного та ракетно-космічного машинобудування, авіа і суднобудування;

- видобування нафти, газу та вугілля;
- виробництво, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції;

- будівництво і реконструкція автомобільних доріг загальнодержавного значення (в межах міжнародних транспортних коридорів), міжнародних аеропортів та вокзалів, морських портів, інших об'єктів інфраструктури;

- реконструкція систем тепло- і водопостачання та водовідведення;

- будівництво житла;

- виробництво альтернативних джерел енергії, сільськогосподарської техніки, обладнання та комплектувальних виробів для неї, вантажно-підіймальної та дорожньої техніки, нафтогазопромислового, гірничошахтного і гірничорудного обладнання та бурового інструменту.

На перспективу також заплановані заходи Уряду та Президента України відповідно до програмних документів.

Так, питання сприяння інвестиціям знайшли своє відображення у Програмі економічних реформ на 2010—2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава". Зокрема, в рамках програми реформ здійснюватимуться конкретні заходи з покращення бізнес-клімату, а саме: удосконалення дозвільної системи, ліцензування, адміністративних послуг, започаткування та ліквідації бізнесу, державного нагляду та контролю, технічного регулювання, формування митних процедур [4].

У формуванні стратегії інвестиційної діяльності на рівні державного управління важливу роль відіграє ефективне законодавче забезпечення, науково обгрунтоване визначення пріоритетних напрямів інвестування, їх відповідність державним інтересам, програмним цілям національного відродження України, швидкого подолання економічної кризи і досягнення стабілізації та зростання народного господарства.

ВИСНОВКИ

Для зростання обсягів іноземних інвестицій доцільною може бути реалізація наступних заходів:

- створення спеціального дорадчого органу (в рамках спільних комітетів, які будуть створені у відповідності до

умов угоди між Україною та ЄС щодо асоціації та ЗВТ), який відповідатиме за координацію та розвиток інвестиційного співробітництва між Україною та ЄС;

— створення в Україні інституції, яка б опікувалася судовим (чи позасудовим) захистом інтересів іноземних інвесторів з урахуванням міжнародних стандартів та ділової етики;

— спрощення процедур з регламентації взаємовідносин держави і підприємців у сфері залучення іноземних інвестицій;

— впровадження надійної законодавчої системи страхування та перестрахування інвестиційних ризиків, заснування за участі держави страхової компанії і забезпечення її виходу на міжнародні страхові ринки;

— надання іноземному інвесторові права оренди на земельну ділянку під розміщення підприємства з іноземним капіталом на вигідний для нього термін;

— створення нормативно-правової бази з питань врегулювання відносин щодо залучення іноземних інвестицій для розробки родовищ корисних копалин;

— забезпечення реалізації спеціальних режимів інвестиційної діяльності у вільних економічних зонах та територіях;

— залучення в інвестиційну сферу заощаджень іноземних громадян з використанням гарантійних механізмів їх повернення;

— створення системи гарантій стабільності для забезпечення довготермінового фінансування інвестиційних проектів.

Основними пріоритетними напрямками розвитку іноземного інвестування мають стати: стабілізація політичної ситуації в Україні, формування стабільного законодавчого середовища для підприємництва; розвиток внутрішнього інформаційного забезпечення іноземних інвесторів з боку держави, розвиток інформаційного забезпечення інвесторів за кордоном стосовно розміщення українських інвестиційних проектів і програм; створення інфраструктури для організаційної та правової підтримки інвестиційної діяльності; здійснення рекламної компанії, випуск спеціалізованих інформаційних бюлетенів. У зв'язку з цим доцільно створити організацію, що будуть розробляти та проводити експертизи проектів підприємств; страхові компанії, що здійснюватимуть страхування комерційних і некомерційних ризиків при реалізації виробничих проектів; інформаційно-консалтингові фірми, інвестиційні фонди.

Держава має впливати на подальшу активізацію інвестиційних процесів, створюючи пільги та знімаючи обмеження щодо діяльності іноземних інвесторів, вдосконалюючи нормативно-правову базу, забезпечуючи належні умови для підприємств з іноземними інвестиціями, сприяючи процесу приватизації, дотримуючи курсу євроінтеграції, ефективно вивчаючи та впроваджуючи передовий досвід у сфері інвестування, налагоджуючи сприятливе середовище для прибуткового функціонування капіталів у державі, причому однаковою мірою як для вітчизняних, так і іноземних інвесторів [8].

Інвестиційна політика повинна сприяти вирішенню таких питань: інвестиційне забезпечення структурної перебудови економіки; збільшення обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел та їх ефективне використання; визначення пріоритетних напрямів та забезпечення ефективного використання капіталовкладень. Для покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно зробити все можливе, щоб зарубіжні інвестори не боялися вкладати кошти в економіку нашої країни, зокрема, чітко визначити пріоритети розвитку на довготерміновий період, забезпечити систему узгодженості і стабільності законодавчої бази, особливо з формування і функціонування спеціальних економі-

чних зон, територій пріоритетного розвитку; зменшити податковий тиск на підприємства, які вкладають ресурси в інвестиційний розвиток; створити однакові умови конкурентної боротьби; спрямовувати інвестиції у пріоритетні, з погляду ефективності, проекти; надати урядові гарантії інвесторам і закріпити їх на законодавчому рівні; забезпечити мінімізацію інвестиційних ризиків.

Література:

1. Закон України "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна" №2623" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

2. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про інвестиційну діяльність" від 22.12.2011 за № 4218-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

3. Вовчак О.Д. Інвестування [Текст]: навч. посіб. / О.Д. Вовчак. — Львів: "Новий Світ — 2000", 2008. — 544 с.

4. Івченко Н.М. Державне регулювання інвестиційної діяльності: сучасний стан та перспективи розвитку / Н.М. Івченко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Фінанси і кредит". — 2012. — № 2. — С. 24—26.

5. Комарова А.І. Регулювання інвестиційного розвитку України та міжнародний досвід / А.І. Комарова // Правосуддя — гарант у сфері економічно-правових відносин. — 2013. — Т. № 21 (1). — С. 147—151.

6. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом [Текст]: навч. посіб. / А. А. Пересада. — К.: Лібра, 2012. — 462 с.

7. Ревуцька Н. Сучасні інструменти залучення іноземного капіталу / Н. Ревуцька // Цінні папери України. — 2014. — № 9. — С. 54—58.

8. Савицька О.П. Державне регулювання інвестиційних процесів в Україні / О.П. Савицька, Н.В. Савицька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2011. — № 714. — С. 391—398.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On preparation and implementation of investment projects the principle "single window", available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Accessed 15 May 2015).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On investment activity", available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Accessed 15 May 2015).

3. Vovchak, O. D. (2008), Investuvannya [Investment], "Novi Svit, Lviv, Ukraine.

4. Ivchenko, N. M. (2012), "State regulation of investment activities: current state and prospects of development", Vestnik Sumskogo natsionalnogo agrarnogo universitetu, Seriya "Finansi i kredit", vol. 2, pp. 24—26.

5. Komarova, A. I. (2013), "Regulation of investment development of Ukraine and international experience", Justice — guarantor in economic relations, vol. 21 (1), pp. 147—151.

6. Peresada, A. A. (2012), Upravlinnia investytsijnym protsesom [Management of the investment process], Libra, Kyiv, Ukraine.

7. Revutska, N. (2014), "Modern tools of foreign capital", Securities Ukraine, vol. 9, pp. 54—58.

8. Savitska, O. P. and Savitska N.V. (2011), "State regulation of investment processes in Ukraine", Vestnik of the National University "Lviv Polytechnic": Management and Entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems, vol. 714, pp. 391—398.

Стаття надійшла до редакції 27.05.2015 р.